

Přehled výzkumných metod

Kateřina Vlčková

Přednášky k Základům pedagogické metodologie

PdF MU Brno

1

Definice výzkumné metody

• Výzkumná metoda

- Obecný metodologický nástroj k získávání a zpracování dat
- Systematický postup k shromáždění faktů,
- Systém záměrných poznávacích úkonů, zkoumání a myšlení

• Výzkumná technika

- Užší pojem
- Dílčí, operační nástroj, který cíleně realizuje strategický záměr vymezený zvolenou metodou

Př.

Metoda: **explorativní metoda**

- zaměřena na zjišťování údajů prostřednictvím výpovědi

Technika: **dotazník, interview, beseda, anketa**

2

Dělení metod

1/ Metody objevovací, metody zjišťování faktů

- Např. pozorování, experiment, testy, obsahová analýza textu

2/ Metody zpracování údajů

- a) metody kvalitativního hodnocení získaných údajů
 - zjišťování vztahů – analytické, porovnávací a generalizační postupy
- b) metody kvantitativního hodnocení (statistické postupy)

Nelze striktně rozdělit (př. testy – zjišťovací, ale obsahují i stanovené metody vyhodnocování a zpracování).

3

Dělení metod zjišťování faktů

1/ empirické metody

- pozorování
- experiment
- dotazník
- rozhovor
- obsahová analýza dokumentů
- testy
- aj.

2/ teoretické metody

- analýza, syntéza + dedukce, indukce
- modelování (myšlenkový experiment)

3/ historicko-srovnávací metody

- m. genetická, srovnávací, historicko-srovnávací
- m. historická

4

Dělení metod empirického výzkumu

• Metody kvalitativního výzkumu

- Participační pozorování
- Etnografické interview
- Aj.

• Metody kvantitativního výzkumu

- Experiment
- Standardizované testy, testy, didaktické testy
- Strukturované pozorování
- Dotazníky
- Strukturované interview
- Atd.

5

Metody empirického kvantitativního výzkumu

- Explorativní metody
 - např. dotazník, anketa, interview
- Ratingové metody
 - např. posuzovací stupnice; expertní šetření
- Metoda Q-třídění
- Psychosémantické metody
- Obsahová analýza
- Testy
- Projektivní metody a techniky
 - např. slovní asociční experiment, testy nedokončených vět, analýza dětské kresby
- Metody měření sociálních vztahů
 - např. sociometrie
- Pozorování
- Experiment

6

Explorativní metody

- **Dotazník**
 - vymezený výzkumný vzorek
- **Anketa**
 - oslovují se lidé jakkoli, snížena možnost využití výsledků pro vědu
- **Autobiografie**
 - popsání průběhu života
- **Interview**
- **Beseda**
 - více účastníků rozhovoru najednou
- Explorativní metody jsou v pedagogice nejvíce používané, ale měly by být více používány i jiné metody a techniky.
- Jejich výhodou je snadná dostupnost.

7

Ratingové metody

- **posuzovací stupnice (škály)**
 - = Posuzovací otázky – základ pro vyjádření názoru odborníků na hodnotu posuzované kvality na stupnici
 - Zajišťují objektivnost
 - Umožňují kvantitativní zachycení jevu
 - Neplést se škálovacími položkami dotazníku – tam jsou škály jako baterie otázek, které tvoří obsahový celek
- **expertní šetření**
 - Zjištění stanoviska odborníků k určitému problému
 - Výsledky lze statisticky zpracovat

8

Metoda Q-třídění

- Někdy považována za jednu z variant ratingových metod
- Zkoumají se postoje
- Je založena na balíčku karet (60 -120) s napsanými postoji k nějakému problému
- Karty se třídí do hromádek na základě normálního rozložení (nucená volba)
- Příklad: Třídí typy respondentů podle postojů
- Výhoda: respondenti jsou více nuceni k vyhraněnějším postojům než v dotazníku

9

Psychosémantické metody

- Zkoumají individuální významy, interpretace slov apod.
- Používáno zejména v psychologii
- Příklad: Testy nedokončených vět, metoda slovních asociací atd.
- V pedagogickém výzkumu používána technika sémantického diferenciatu
 - Soubor 12 posuzovacích sedmibodových škál
 - póly škály tvoří protichůdná adjektiva (těžký – lehký)

10

Obsahová analýza

- **analýza osobní dokumentace**
- **a. školské a školní dokumentace**
- **a. školních ukazatelů**
- **Způsoby provádění analýzy**
 - Nekvantitativní
 - Kvantitativní
 - Obsahové prvky se kvantifikují
 - Vyjadřuje se jejich frekvence, pořadí nebo stupeň

11

Testy

- **psychologické testy**
 - Nejčastěji se používají testy inteligence a testy osobnosti
- **psychomotorické testy**
 - Zkoumají předpoklady pro pohybové činnosti a jejich osvojení
- **didaktické testy**
 - Především zaměřeny na měření školního výkonu žáka
- Přesné, objektivizované měření osobnostních kvalit, činnosti osobnosti, výkonů (zejména znalostí)
- Dobrá možnost statistického zpracování dat

12

Projektivní metody a techniky

- **verbální metody**
 - slovní asociační experiment
 - testy nedokončených vět
 - *Můj otec je ...*
 - *Mám rád*
 - *Když mám volný čas, tak ...*
 - projektivní interview
 - Např. se dětem ukazují obrázky zaměřené na dětský svět
 - Rorschachův test - skvrny
- **grafické**
 - analýza dětské kresby (kresba rodiny, postavy)
- **manipulační techniky**
 - Ohýbání drátu (praktická inteligence, manuální zručnost)
 - Lüscherův test – barvy – zkoumá se osobnost
 - Pantomima, hraní rolí

13

Metody měření sociálních vztahů

- **Měření mezilidských vztahů, vztahy mezi žáky, učiteli, žákem a učitelem, rodičem a dítětem,...**
- **sociometrické techniky**
 - Zkoumají např. žákovu preferenční stupnici lidí, se kterými komunikuje
 - Sociogram – grafické schéma komunikace, vztahů
- **techniky zkoumající preferenční postoje**
 - Měření preferencí učitele k žákům apod.

14

Pozorování

- **pozorování jako výzkumná metoda**
- **pozorování jako východisko interakční analýzy**
 - Interakční analýza je technika používaná pro zjištění stavu struktury a činnosti ve skupině
 - Př. Interakce ve výuce – co dělá učitel a žák a jak často, apod.

15

Experiment

- **Přesněji: Experimentální metoda**
- **Dvě skupiny (kontrolní a experimentální)**
- **Manipuluje se s proměnnými**
- **Odhalují se kauzální souvislosti (příčina – následek)**
- **V rámci experimentu se používají různé metody a techniky sběru údajů (dotazník, škálování, testy atd.)**

16

Volba výzkumných metod ve výzkumu

- Závisí na cíli výzkumu
- Výzkumná metoda se ověřuje v předvýzkumu (validita, reliabilita atd.) – zejména nová technika nebo adaptovaná
- Nepracovat jen s 1 metodou nebo technikou
- Zvážit + a – každého vybraného nástroje
- Bereme v úvahu i své zkušenosti s danou metodou
- Materiální vybavení, zda potřebujeme instruované pomocníky, zda je metoda standardizovaná a je k ní manuál
- V jaké kombinaci budeme metody používat

17

Příklady použití metod

znalosti	didaktický test
chování, interakce ve třídě	pozorování
vztahy, klima	sociometrie, interview, projektivní techniky
postoje	dotazník, interview škály, Q-metodologie, ratingové techniky, anketa, psychosémantické metody
osobnost	testy, projekční techniky, autobiografie
praktické dovednosti, zručnost,	manipulační techniky
účinnost výukového postupu, učebnice	experiment

18